

Dysleksivennlig skole

Arendalsskolen

Innhold

Innledning	3
Holdningsarbeid på skolen.....	3
Viktige punkter i skolens arbeid med et positivt og godt holdningsmiljø	3
Holdningsarbeid hos eleven.....	3
Holdningsarbeid hos foreldre.....	3
Skolens ledelse.....	4
BTI	4
Kartleggingsverktøy	4
Oppfølgingsrutiner barnetrinnet.....	5
Oppfølgingsrutiner for ungdomstrinnet	7
Oppfølgingsrutiner for PP-Tjenesten	9
Oppfølgingsrutiner for Oppvekst og utdanningsstaben (Arendal kommune)	10
Rutiner for oppfølging av elever med lese- og skrivevansker	10
Vedlegg – Teori	11
Hva er dysleksi?.....	11
Kjennetegn på dysleksi:	11
Når diagnostisere?	11
Hvordan identifisere risikofaktorer ved dysleksi i småskolen?	12
Hva er spesifikke språkvansker?.....	12
Hva er matematikkvansker?	13

Innledning

For å sikre et likeverdig og inkluderende opplæringstilbud i Arendal kommune, er det avgjørende at alle skoler følger den dysleksivennlige planen. Planen bygger på nasjonale kriterier og gir skolene felles rutiner for å forebygge og følge opp lese-, skrive-, språk- og matematikkvansker. Dette bidrar til at alle elever, uavhengig av skole og bosted, får systematisk støtte og tilpasset opplæring. Jevnlig kartlegging, kompetanseheving blant lærere og bruk av digitale hjelpemidler er sentrale tiltak. Planen skal være et nyttig verktøy for ansatte, elever og foresatte, og inngå i skolens virksomhetsplan med årlig evaluering. Ved å følge planen styrker skolene elevenes trivsel, mestring og læringsmiljø.

Revidert høst 2025.

Holdningsarbeid på skolen

Det skal foregå et kontinuerlig holdningsskapende arbeid ved den enkelte skole for å sikre at alle elever føler seg trygge og respekterte. Skolen skal ha gode rutiner for både elevmedvirkning og foreldresamarbeid. Hver skole skal ha en dysleksiansvarlig, som holder i den røde tråden og påser at skolen følger opp. Det er viktig at skolen jobber målrettet med åpenhet rundt det å ha spesifikke vansker.

Målsetting: Skolene skal ha en inkluderende praksis som bygger på prinsippet om tidlig innsats.

Viktige punkter i skolens arbeid med et positivt og godt holdningsmiljø

- Holdningsarbeid blant skolens ansatte
- Drøfting og refleksjoner på egen enhet for å øke bevissthet og arbeide med egne holdninger
- Tilpasset opplæring og tidlig innsats
- Mestring og motivering
- Kartlegging
- Opplæring i bruk av læremidler

Holdningsarbeid hos eleven

- Oppstartssamtale med elever som får påvist dysleksi. Hva vil det si å ha dysleksi? Hvordan kan jeg få hjelp?
- Arbeid med selvfølelse og selvtillit. Selvfølelse og selvtillit er to begrep som ofte blir brukt om hverandre. Selvfølelse er måten vi kjenner oss selv på, hvem vi er og hva vi står for og verdien man ser i seg selv slik man er. Selvfølelsen handler om å akseptere seg selv som den en er. Selvfølelse er knyttet til selvinnsikt. Selvtillit er situasjonsbestemt og handler om hvilke tro vi har på oss selv i forhold til det vi gjør.

Holdningsarbeid hos foreldre

- Tilby kurs til foresatte
- Opplæring i bruk av læremidler
- Samtale om hva dysleksidiagnosen innebærer

Skolens ledelse

- Holdningsarbeid i elevrådet
- Sikre lik holdning og lik praksis
- Sikrer årlige kurs for lærere om dysleksivansker
- Sikre tiltaksplan for elever med dysleksi
- Tett samarbeid med PPT
- Bruke fonter som er dysleksivennlige – maler Arendal kommune

BTI

Nivå 0: Fra undring til utredning

Nivå 1: Tiltak innenfor tilpasset opplæring

Nivå 2: Når eleven har fått en diagnose

Kartleggingsverktøy

Det finnes mange spesialpedagogiske støtteverktøy, men kvaliteten på disse er varierende.

Lesesenteret i Stavanger presenterer under en oversikt over tilgjengelig materiale til kartlegging, diagnostisering, veiledning og støtte, innenfor områdene språk, lese- og skrivevansker. Materiellet er valgt ut basert på en rekke faglige kriterier. Materielloversiktene er kun utviklet i den hensikt å gi en oversikt.

For lærer	For spesialpedagogisk team
Språk 5-6	Språk 5-6
Språk 6-16	Språk 6-16
20 spørsmål om språkferdigheter	
Nasjonal prøve i lesing	
IMAL	
Bokstavprøven (Lesesenteret)	
Lesesenterets staveprøve	
Udir sine kartleggingsprøver 1.-3. trinn i lesing og regning	
Alfa (Logometrica)	LOGO
Dysmate	
Carlstens lesetest	

Setningsleseprøve ORF – finnes i CONEXUS	
Ordkjedetesten	
Aski Raski Relemo	
Dynamisk kartlegging i matematikk fra Statped Arbeidsprøven fra Statped	

Oppfølgingsrutiner barnetrinnet

Hva skal skolen gjøre	Hvem?	Når?
Motta informasjon om språklig fungering fra barnehagene	Avdelingsleder og spes.ped.koordinator	Våren før skolestart (bør gjennomføres før 1. mars – utsatt skolestart)
Spørre foresatte om det er lesevaner i familien	Kontaktlærer	Starten av skoleåret, høsten 1.trinn (i utviklingssamtalen)
Følge opp og kartlegge leseutvikling i klassen	Kontaktlærer Faglærer	2. -7. trinn (se tabell for kartlegging)
Følge opp elever som ikke har leseutvikling som forventet. Foresatte holdes orientert om resultat, utvikling og mulige støttetiltak	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator	2.-7. trinn
Iverksette organiserte støttetiltak. Kartlegge elever før og etter tiltak, som for eksempel intensive lesekurs, ved bruk av kartlegging for å individtilpasse tiltakene.	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator	Fra 2. trinn
Alle skolene skal ha jevnlig forskningsbaserte lesekurs som er individuelt tilrettelagt for elevene som er der (12 uker).	Rektor Spes.ped.koordinator	Gjennom hele året

Drøfte effekt av tiltak internt i ressursteam	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator Rektor Avdelingsleder	Etter organiserte støttetiltak (etter for eksempel intensivt lesekurs) i ressursteam
Intensiv opplæring på 1. til 4. trinn https://lovdata.no/lov/2023-06-09-30/§11-3	Kontaktlærer	
Drøfte elever med liten effekt av tiltak i ressursteam med PPT	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator Rektor Avdelingsleder	Etter drøfting i internt ressursteam (forrige punkt)
Tilrettelegging og utprøving av kompenserende hjelpemidler til elever som har behov for det og hvor det er mistanke om dysleksi	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator	Når eleven har behov for det
Ved mistanke om dysleksi:		
Evaluerer effekten av utprøvede tiltak, kartlegge med LOGOS og ta opp LOGOS-profil med PPT i ressursteam	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator PP-rådgiver	Fra vår 2. trinn og oppover for kartlegging med Logos
Melde eleven inn i Biblioteket for tilrettelagt litteratur (TIBI)	Spes.ped. koordinator i samarbeid med foresatte	Ved behov
Søke om digitale verktøy og programvare med lese- og skrivestøtte	Spes.ped.koordinator i samarbeid med foresatte	Ved behov
Gi elever opplæring i og informasjon om retten til å bruke kompenserende hjelpemidler i all undervisning og på prøver	Kontaktlærer Lærer med ansvar for IKT og hjelpemidler	Når hjelpemidler er mottatt av elev
Årlige rutiner ved skolen:		

Gjennomføre årlig kompetanseheving med fokus på dysleksi for alle lærerne	Rektor Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Høsten
Gjennomgang av interne rutiner og konkretisering av dysleksivennlige tiltak på egen skole	Rektor Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Innen 1.oktober
Gjennomgang med foresatte og elev av resultater, Logos resultater	Spes.ped.koordinator Kontaktlærer	Innen 1. november
Elevoppfølgingen registreres i Visma Flyt Sikker Sak	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator	Når det oppstår behov

Oppfølgingsrutiner for ungdomstrinnet

Hva skal skolen gjøre?	Hvem?	Når?
Etterspørre og ta imot informasjon om elever med dysleksi fra barnetrinnet	Avdelingsleder Spes.ped.koordinator Kontaktlærer barnetrinnet Kontaktlærer ungdomstrinn	Våren 7.trinn
Gi kontaktlærere og faglærere informasjon om elever med dysleksi og den enkeltes behov for tilrettelegging	Avdelingsleder Spesialpedagogisk koordinator	Høsten 8.trinn
Drøfte tilrettelegginger i samtale med elevene, individuelt eller i gruppe	Kontaktlærere og faglærere	Høsten 8.trinn
Informere foresatte om muligheter til å søke fritak fra vurdering med karakter i skriftlig norsk sidemål	Kontaktlærer	Høsten

Gjennomføre nasjonale prøver med tilrettelegging (Lingdys)	Faglærer	Høsten 8.trinn Høsten 9.trinn
Drøfte eventuelle NYE elever som ikke har forventet lese- og skriveutvikling i ressursteam med PPT	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator PP-rådgiver	Etter nasjonale prøver
Tilrettelegging og utprøving av kompenserende hjelpemidler til elever som har behov for det, ved mistanke om dysleksi	Lærere Spes.ped.koordinator IKT-ansvarlig	Når eleven har behov for det
Ved mistanke om dysleksi:		
Evaluerer effekten av utprøvde tiltak, kartlegge med LOGOS og ta opp LOGOS-profil med PPT i ressursteam	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator Pp-rådgiver	Når det oppstår behov
Informere elever med dysleksi og deres foresatte om rettigheter ved oppstart 8.trinn.	Kontaktlærer Spes.ped.koordinator	Høsten
Melde eleven inn i «Biblioteket for tilrettelagt litteratur (TIBI)»	Spes.ped. koordinator i samarbeid med foresatte	Ved behov
Søke om digitale verktøy og programvare med lese- og skrivestøtte	Spes.ped.koordinator i samarbeid med foresatte	Ved behov
Gi elever opplæring i og informasjon om retten til å bruke kompenserende hjelpemidler i all undervisning og på prøver	Spes.ped.koordinator Lærer med ansvar for IKT og hjelpemidler	Når hjelpemidler er mottatt av elev
Årlige rutiner ved skolen:		
Gjennomføre årlig kompetanseheving med fokus på dysleksi for alle lærerne og fagarbeidere	Rektor Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Innen 1. oktober

Gjennomgang av interne rutiner og konkretisering av dysleksivennlige tiltak på egen skole	Rektor Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Innen 1.oktober
Skolen inviterer til temamøter for foresatte «Slik tilrettelegger vi for dysleksi på ungdomstrinnet»	Rektor Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Innen 1. november
Dysleksivurdering fra PPT registreres i Visma Flyt Sikker Sak	Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	
Årlig kurs og workshop for lærere hver høst om spesifikke vansker	Rektor	Høsten

Oppfølgingsrutiner for PP-Tjenesten

Tiltak:	Hvem:
Kartleggingsresultater drøftes med PPT i ressursteam	Spes.ped.koordinator PP-rådgiver
Organiserte støttetiltak drøftes med PPT i ressursteam	Spes.ped.koordinator PP-rådgiver
Effekt av tiltak (f.eks lesekurs) og resultat av LOGOS drøftes med PPT i ressursteam	Spes.ped.koordinator PP-rådgiver
Ved mistanke om dysleksi, etter LOGOS og evaluering av iverksatte tiltak, sendes henvisning til PPT	Spes.ped.koordinator i samarbeid med elev og foresatte
PPT avklarer eventuell dysleksidiagnose og skriver dysleksivurdering med informasjon om rettigheter	PP-rådgiver
PPT forplikter seg til å holde seg faglig oppdatert og gi råd og veiledning til skolen ved behov	PP-rådgiver

Oppfølgingsrutiner for Oppvekst og utdanningsstaben (Arendal kommune)

Tiltak:	Hvem:
Sikre samarbeid mellom skolens ledelse, spes.ped koordinatore, PPT og Stab Oppvekst og utdanning	Oppvekst og utdanningsstaben
Følge opp intensiv opplæring 1-4. trinn, gjennom gjøremål i Moava (internkontroll)	Oppvekst og utdanningsstaben/Moava – gjøremål internkontroll

Rutiner for oppfølging av elever med lese- og skrivevansker

Hva skal skolen gjøre?	Hvem?	Når?
Tilbud om kurs for elever med lese/skrivevansker i å jobbe «digitalt smart»	Kontaktlærer Spes.ped koordinator	Høst og vår
Elever får tilgjengelige digitale løsninger skolen har	Avdelingsleder Spes.ped.koordinator	Gjennom hele året
I utviklingssamtale tas det opp tilrettelegging eleven har	Kontaktlærer	Høst og vår
Tilrettelagte vurderingsformer utprøves hele året	Faglærer	Gjennom hele året

Vedlegg – Teori

Hva er dysleksi?

”Dysleksi” er en forstyrrelse i kodingen av skriftspråket, forårsaket av en svikt i det fonologiske system” (Høien / Lundberg). Dysleksi er en spesifikk lærevanske. Det er en medfødt og livsvarig lærevanske og skyldes ikke svake evner eller dårlig opplæring. Rundt 5 prosent har dysleksi og det er like mange jenter som gutter som har det. Ordet dysleksi kommer fra “DYS” og “LEKSIA”, som betyr “vansker med ord”. Dysleksi er arvelig, det er 38 til 50 prosent sjanse for at barnet får dysleksi hvis en av foreldrene har det. Det er imidlertid ikke all dysleksi som er arvelig. Dysleksi er alltid resultat av et komplisert samspill mellom arv og miljø, som begynner allerede i fosterlivet. Man arver altså ikke dysleksi; man arver gener som kan gi disposisjon for dysleksi under visse miljøbetingelser. Det er bred enighet om at dysleksi er et problem med lydene i språket (fonologi). Det er vanlig å blande bokstavlyder som for eksempel b/d og b/p. Det er også vanskelig å rime. De med dysleksi har ikke primært et problem med å forstå innholdet i det de leser, men med å lese i seg selv. Skrivevanskene er også ofte alvorlige og varige. De med dysleksi har språklig redusert arbeidsminne. Det vanlige er å huske syv pluss-minus to enheter. Dyslektikere husker fem pluss-minus to.

Kjennetegn på dysleksi:

- Vansker med å skille mellom bokstavlyder (f.eks. lytte ut første og siste lyd i et ord).
- Vansker med å rime.
- Store problemer med lesing sammenlignet med øvrig læringsevne.
- Vansker med leseflyt.
- Leser sakte, noe som påvirker forståelsen.
- Fortsetter å ha vansker med skrivning/skrivefeil.
- Enkelt og lite variert språk når man skriver.
- Vansker med å skille lydlike og formlike bokstaver fra hverandre.
- Vansker med å binde lyder sammen til ord.
- Vansker med å gjenkjenne ord som helheter.

I rettskrivingen finner man ofte feiltyper som:

- utelatelser og tillegg av bokstaver
- omkastinger av bokstavenes rekkefølge i ordet
- sammenslåing av to ord til ett eller oppdeling av ett ord i flere "ord"
- lyddrett skrivemåte

Når diagnostisere?

Hvor tidlig dysleksi kan diagnostiseres vil avhenge av en rekke faktorer. Den som utreder må ha oversikt over blant annet arvelighet, opplæringstilbud, grad av tilrettelegging, tidlig språkutvikling, oppmerksomhetsnivå, motivasjon, konsentrasjonsvansker osv. Årsaken til at en kartlegger alle disse

områdene, er at lesevansker noen ganger kan se ut som dysleksi, men så viser det seg at vanskene skyldes høyt fravær, flytting, mangelfull oppmerksomhet eller lignende. Å ha oversikt over disse forholdene er viktigere jo yngre eleven er, og avgjørende for korrekt diagnostisering på barnetrinnet. Ved utredning av unge og voksne er behovet for utfyllende informasjon mindre, men en bør alltid innhente så fylldig informasjon som mulig. Logometrica anbefaler at en kartlegger og diagnostiserer så tidlig som mulig, likevel bør en ikke konkludere med dysleksi før på trinn 2 og etter en intensiv periode med målretta tiltak og evaluering av disse.

Hvordan identifisere risikofaktorer ved dysleksi i småskolen?

Elever som har risikofaktorer på dysleksi i 1. og 2. klasse kan ha omfattende vansker med bokstavlæringen og streve med å koble riktig bokstavlyd til riktig bokstavtegn. De kan fremdeles være usikker på bokstaver i 3. klasse. Elevene kan ha store vansker med å lære å lese ved hjelp av lydering, det å dra lyder sammen til ord. Disse elevene leser ved hjelp av lydering i 3. og 4. klasse. De kan ha mangelfull evne til å kjenne igjen ord en har lest mange ganger før, såkalte høyfrekvente ord. De er sene lesere og kan hoppe over småord når de leser, de kan kutte endelser i ord, gjette, utelate eller legge til ord. Elevene kan ha rettskrivingsvansker. Elevene har god lytteforståelse, dyslektikere har ikke problemer med å forstå en tekst auditivt som blir lest opp.

Hva er spesifikke språkvansker?

Omtrent like mange elever som dyslektikere, rundt 5 prosent, har en spesifikk språkvanske. Det er vanskeligere å tilegne seg ord og begreper for disse barna enn det er for andre. Språkvansker deles i impressive vansker (vansker med språkforståelse), ekspressive vansker (vansker med språkproduksjon), kombinasjon av ekspressive og impressive vansker, samt fonologiske vansker (vansker med språklydsystemet). Vanskene er ofte sammensatte. Ekspressive språkvansker kjennetegnes ved at barnet har et begrenset aktivt ordforråd, problemer med språklydsystemet, problemer med grammatikk og med å produsere lange og komplekse setninger. De kan også ha ordletingsvansker. Impressive språkvansker kjennetegnes ved en svak språkforståelse som skyldes problemer med få tak i ords betydning. Barnet kan også ha problemer med å forstå lengre og mer komplekse setninger. Impressive vansker opptre ofte sammen med ekspressive, men kan også opptre alene. Sistnevnte er vanskelig å oppdage.

Barn som har fonologiske vansker, har problemer med å tilegne seg og bruke språklydsystemet og har forsinket eller avvikende artikulasjonsutvikling. De kan ha vansker med språklydkontraster og språklydkombinasjoner. I tillegg kan de også ha vansker med å rette oppmerksomheten mot språkets forside. Dette vil ofte kreve ekstra tilrettelegging når barnet skal lære å lese. Barn som har en språkvanske skårer betydelig lavere på språkprøver enn på ikke-språklige oppgaver. Elever med spesifikke språkvansker defineres ved graden av vansker, samt ved å ekskludere andre årsaker som nedsatt hørsel, mental retardasjon, kjente syndromer som for eksempel autisme og problemer med

artikulasjon. Elever med språkvansker trenger sterk grad av tilrettelagt undervisning. Mange vil også slite sosialt. Et svakt begrepsapparat gjør ikke bare verbal kommunikasjon vanskeligere, disse elevene trenger også mer hjelp for å forstå for eksempel regler i lek og sosialt samspill. Språkvansker av en viss grad vil påvirke elevens selvbylde, trivsel og generelle psyke. Forholdsvís mange utvikler depresjoner i ungdomsalder som en følge av språkvanskene. En del dyslektikere kan også ha en lettere språkvanske. Årsaken til svak leseforståelse behøver ikke bare skyldes svake avkodingsferdigheter. Skolen må ha en tiltakspakke for elever med spesifikke språkvansker. Barn med alvorlige sammensatte lærevansker har behov for et helhetlig spesialpedagogisk tilbud. Denne må tilpasses individuelt. Spesifikke språkvansker kan utredes av PPT.

Hva er matematikkvansker?

Elever med matematikkvansker er en heterogen gruppe; det finnes mange forklaringer på hvorfor de har vansker. Flere av disse elevene har i tillegg vansker med lesing og skriving. Dyskalkuli er en spesifikk form for matematikkvanske. Den defineres ofte som en tilstand som påvirker evnen til å tilegne seg aritmetiske ferdigheter. Eleven med dyskalkuli har problemer med å forstå enkle tallkonsepter, de kan mangle en intuitiv forståelse av tall og har problemer med å lære flere prosedyrer. Selv om de kan komme frem til riktig svar eller bruke en riktig fremgangsmåte, kan de gjøre dette mekanisk og uten tillit. Dyskalkuli er den mest alvorlige formen for matematikkvansker, og man anslår at mellom 3 og 6 prosent har dyskalkuli. PPT kan utrede for dyskalkuli

Andelen elever som har generelle matematikkvansker, er langt høyere – alt fra 10 til 20 prosent, avhengig av hvordan man definerer vanskene. Den generelle betegnelsen matematikkvansker brukes om elever som har større utfordringer med å løse matematiske oppgaver enn det som er forventet for alderstrinnet. Matematikkvanskene kan være et sammensatt problem, der det har oppstått en forstyrrelse i samspillet mellom elevens evner og måte å lære på, innholdet i matematikken og lærerens valg av undervisningsform. Elever med matematikkvansker strever ofte med telling, tallforståelse, tallkunnskap, oppfatning av antall, sammenligning av to tall, posisjonssystemet og enkel aritmetikk. Enkel aritmetikk er addisjon, subtraksjon, multiplikasjon og divisjon. Elever med matematikkvansker har også problemer med å estimere tall, mengder og størrelser.